מתני' [א]הביאו לפניו מליח (א) תחלה ופת עמו מברך על המליח ופוטר את הפת שהפת טפלה לו [א]זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופוטר את הטפלה: **גמ'** ומי איכא מידי דהוי מליח עיקר ופת טפלה אמר רב אחא בריה דרב עווירא אמר רב אשי באוכלי פירות גנוסר שנו [ב]אמר רבה בר בר חנה כי הוה אזלינן בתריה דרבי יוחנן למיכל פירות גנוסר כי הוינן בי מאה מנקטינן ליה לכל חד וחד עשרה וכי הוינן בי עשרה מנקטינן ליה כל חד וחד מאה מאה וכל מאה מינייהו [ג]הוה מחזיק להו צנא בר תלתא סאוי [ד]ואכיל להו ומשתבע דלא טעים זיונא ס"ד אלא אימא מזונא רבי אבהו אכיל עד דהוה שריק ליה דודבא מאפותיה ורב אמי ורב אסי הוו אכלי עד דנתור מזייהו רשב"ל הוה אכיל עד דמריד ואמר להו רבי יוחנן לדבי נשיאה והוה משדר ליה רבי יהודה נשיאה באלושי אבתריה ומייתי ליה לביתיה כי אתא רב דימי אמר עיר אחת היתה לו לינאי המלך בהר המלך שהיו מוציאים ממנה ששים רבוא ספלי טרית לקוצצי תאנים מע"ש לע"ש כי אתא רבין אמר אילן אחד היה לו לינאי המלך בהר המלך שהיו מורידים ממנו ארבעים סאה גוזלות משלש בריכות בחדש כי אתא ר' יצחק אמר עיר אחת היתה בארץ ישראל וגופנית שמה שהיו בה שמנים זוגות אחים כהנים נשואים לשמנים זוגות אחיות כהנות ובדקו רבנן מסורא ועד נהרדעא ולא אשכחו בר מבנתיה דרב חסדא דהוו נסיבן לרמי בר חמא ולמר עוקבא בר חמא ואע"ג דאינהי הוו כהנתא אינהו לא הוו כהני אמר רב כל סעודה שאין בה מלח אינה סעודה אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כל סעודה שאין בה [ה]שריף אינה סעודה: **מתני'** אכל ענבים ותאנים ורמונים מברך אחריהם שלש ברכות דברי רבן גמליאל וחכ"א ברכה אחת [ו](מעין שלש) ר"ע אומר אפי' אכל שלק והוא מזונו מברך עליו ג' ברכות [ז]השותה מים לצמאו מברך שהכל נהיה בדברו ר' טרפון אומר [ח]בורא נפשות רבות וחסרונן: **גמ'** מ"ט דר"ג דכתיב [1]ארץ חטה ושעורה וגו' וכתיב ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם וגו' וכתיב [2]ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך ורבנן ארץ הפסיק הענין ור"ג נמי ארץ הפסיק הענין ההוא מבעי ליה [ט]למעוטי הכוסס את החטה א"ר יעקב בר אידי א"ר חנינא [ג]כל שהוא מחמשת המינין בתחלה מברך עליו בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש אמר רבה בר מרי אריב"ל כל שהוא משבעת המינין בתחלה מברך בורא פרי העץ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש אמר ליה אביי לרב דימי מאי ניהו [א] ברכה אחת מעין שלש א"ל [ג]אפירי העץ על העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שהנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל מקדשך ועל מזבחך ותבנה ירושלים עיר קדשך במהרה בימינו והעלנו לתוכה [ט]ושמחנו בה כי אתה טוב ומטיב לכל דחמשת המינין על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה כו' וחותם על הארץ ועל המחיה מיחתם במאי חתים כי אתא [ב] רב דימי אמר רב חתים בר"ח ברוך מקדש ישראל וראשי חדשים הכא מאי רב חסדא אמר על הארץ ועל פירותיה ור' יוחנן אמר על הארץ ועל הפירות א"ר עמרם [י]ולא פליגי הא לן והא להו מתקיף לה ר"נ בר יצחק אינהו אכלי ואנן מברכין [ד]אלא איפוך רב חסדא אמר על הארץ ועל הפירות ר' יוחנן אמר על הארץ ועל פירותיה
אמר

רש"י

מתני' מליח. כל דבר מלוח: **גמ' פירות גנוסר.** פירות ארץ יש כנרת חשובים מן הפת: **זיונא.** משמע מידי דבר אכילה: **מזונא.** דבר הסועד: **דשריק דודבא מאפותיה.** שהזבוב מחליק ממצחו. מתוך צהלת פנים בשרו מחליק: **עד דמריד.** דעתו מטרפת: **באלושי.** אוכלוסי בני אדם: **ספלי טרית.** ספלים מלאים חתיכות דג חתוך שקורים טונינ"א: **לקוצצי תאנים.** למאכל פועלים שקוצצים תאנים והיו מרובים עד שכל אלו צריכין להם למאכל: **בריכות.** קובייא"ש בלע"ז: **משלש בריכות בחדש.** ג' פעמים בחדש מורידים ממנו כך: **שמנים זוגות אחים.** שנים שנים אחים היו כולם וכן נשותיהם: **שריף.** תבשיל לח שיש בו מרק כמו שורפה חיה [ה]: **מתני' מברך אחריהם ג' ברכות.** ר"ג לטעמיה דאמר לעיל בפירקין (דף לז.) כל שהוא מז' המינים מברך אחריו ג' ברכות: **אפילו אכל שלק.** של ירק: **והוא מזונו.** שסמך עליו למזון: **וחסרונן.** צרכי ספוקן: **גמ' וברכת.** אכולהו קאי וההוא קרא ג' ברכות רמיזי כדאמרינן בפרק שלשה שאכלו (לקמן דף מח:): **ארץ הפסיק הענין.** ולא קאי וברכת אלא אלחם דסמיך ליה: **ור"ג ההוא.** הפסקה לפרושי חטה דכתיב בקרא קמא אתא ולמעוטי שאם כססה כמות שהיא אין זו בכלל ברכה אא"כ עשאה לחם: **חמשת המינים.** כולם מין דגן חטין ושעורין וכוסמין ושבולת שועל ושיפון. כוסמין מין חטה שבולת שועל ושיפון מין שעורה: **מברך עליו ב"מ מזונות.** אם עשאו תבשיל: **כל שהוא מז' המינים.** משאר ז' המינים האמורים בפסוק ואינו מין דגן: **אפרי דעץ על העץ ועל פרי העץ ועל ארץ חמדה טובה ורחבה.** אתרוייהו קאי כולה עד סופה: **רב חתים בר"ח כו'.** אע"ג דדמיא לתרתי: **הכא מאי.** מי מחתמינן בתרתי כהאי גוונא כגון על הארץ ועל הפירות ולא הויא חתימה בשתים ממש כדמפרש לה בפרק שלשה שאכלו (לקמן דף מט.): **הא לן והא להו.** רב חסדא מבבל ובבבל חתמי על הארץ ועל פירותיה ור' יוחנן מארץ ישראל והתם חתמי על הפירות: **ואנן מברכינן.** על פירותיה ארץ ישראל לחודה קאי ואנן לא אכלינן מינייהו ומברכים עלייהו:
קופרא

תוספות

באוכלי פירות גנוסר שנו. שהמליח עיקר שהוא בא להשיב הלב שנחלש מפני מתיקות הפירות והפת שלאחריו טפל ואינו בא אלא בשביל המליח וא"ת פירות הוי עיקר ומליח טפל ולבריך על הפירות ולפטר כולהו וי"ל דמיירי שלא אכל הפירות באותו מעמד א"נ בשעה שאכל פירות גנוסר לא היה שם עדיין מליח ופת דלא היה יודע שיחלש לבו מחמת המתיקות: **מברך** על המליח. ואף על גב דאשמעינן דפת פוטר את הפרפרת איצטריך לאשמעינן דפעמים דפת טפל: **רבי עקיבא** אומר אפי' אכל שלק והוא מזונו כו'. ולא דמי להיא דלעיל (דף לז.) דר"ג נתן רשות לר"ע לברך וכו' דשאני הכא דאיקבע מזוניה עליה: **על** העץ ועל פרי העץ. אבל על היין מברכים על הגפן ועל פרי הגפן דכיון דיין קובע ברכה לעצמו משום חשיבותיה הוא הדין לאחריו ובחתימה יש שחותמין על הארץ ועל הפירות ויש שחותמין על הגפן ועל פרי הגפן מיהו לכאורה משמע דא"צ לשנות החתימה שהרי אין אנו משנין רק לומר פרי הגפן במקום פרי העץ אבל בעלמא היכא דלא מברכין על העץ אלא בסתמא על הארץ ועל הפירות ביין נמי אין לשנות ובס' המיימוני מצריך להזכיר בה מעין המאורע בשבת ובי"ט וכן משמע בירו' ומיהו לא נהגו העולם כן ויכול להיות מה שמזכירים מעין המאורע היינו דוקא בימיהם שהיו רגילין לקבוע איין ואמיני פירות אבל האידנא לא קבעי ופר"ח היכא דאכיל מיני מזונות כגון דייסא ותאנים ושתי חמרא מברך ברוך אתה ה' אמ"ה על המחיה ועל הכלכלה על הגפן ועל פרי הגפן ועל העץ ועל פרי העץ ועל תנובת השדה וכו' וחותם בא"י אמ"ה על הארץ ועל המחיה ועל הפירות ולא הוי חתימה בשתים דהארץ היא המוציאה המחיה והפירות: **אינהו** מיכל אכלי ואנן מברכין. משמע שאין נראה למקשן שידברו האמוראים דבבל בשביל בני ארץ ישראל כי כך פר"ת גבי (קדושין כט:) לעולם ישא אשה ואחר כך ילמוד תורה ותנא אחריתי ילמוד תורה ואחר כך ישא אשה ומסיק הא לן והא להו ופירש ר"ת דר' יוחנן היה מדבר בשביל תלמידיו שהיו מבבל דשמא הכא קים ליה למקשן דאותה שעה שאמר רב חסדא הא מילתא לא היה לפניו שום תלמיד מא"י וכן לא שום תלמיד מבבל לפני רבי יוחנן וא"כ לא היה מזכיר רב חסדא שהיה מבבל כי אם לבני בבל ולהכי פריך היאך יברכו בני בבל על הארץ ועל פירותיה משמע דקאי דוקא על פירות של ארץ ישראל והם אינם אוכלים אותן:
עבידנא

עין משפט נר מצוה

קמד א מיי' פ"ג מהל' ברכות הלכה ה והלכה ז סמג עשין כז טוש"ע או"ח סימן ריב סעיף א:
קמה ב מיי' שם הל' ג והלכה יא סמג שם טוש"ע או"ח סי' רח סעיף א [ב]:
קמו ג מיי' פ"ג מהל' ברכות הלכה יג ופ"ח הל' יד סמג שם טוש"ע שם [סעיף י-יב]:
קמז ד מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סימן רח סעיף י:

רבינו חננאל

מתני' [הביאו לו מליח. היינו ספלי טרית]. **באוכלי פירות גנוסר שנו.** שמתוקים מאוד והאוכלם אוכל דבר מליח עמהם, כדאמרינן לקמן שהיו נותנין ספלי טרית לקוצצי תאנים, ואותו מליח עיקר, שאי אפשר לאוכלי פירות גינוסר בלא הם, והפת עצמו אינו אלא ללפת בו המליח. **זיונא סלקא דעתך.** [עי' פי' ר"ח עירובין ל, א]. **[עיר אחת היתה לו לינאי המלך שהיו מוציאים ממנה ששים רבוא ספלי טרית.** פי' ספלים מלאים טרית, והוא המליח שאוכלין אחר שאוכלין מפירות גנוסר הרבה למרק האכילה שבמעיו, אי נמי דנגרריה לליביה]. **מתני' אכל ענבים ותאנים ורמונים מברך עליהם שלש ברכות דברי רבן גמליאל וחכמים אומרים ברכה אחת מעין שלש.** ואסיקנא כל שהוא מחמשת המינים, שהוא מין דגן חטה ושעורה כוסמת שבולת שועל ושיפון, והן מבושלין, בתחלה [מברך] בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש. והוא ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה ורחבה ברית ותורה חיים ומזון, על שהוצאתנו מארץ מצרים, רחם ה' עלינו ועל ישראל עמך ועל עירך ועל נחלתך ועל היכלך ועל מזבחך ועל מקדשך, ובנה עירך במהרה בימינו ונחמנו בה, כי אל טוב ומטיב אתה ברוך אתה ה' על הארץ ועל המחיה. **וכל** שהוא משבעת המינים ואינו מין דגן, בתחלה מברך בורא פרי העץ ולבסוף על העץ ועל פרי העץ וכו'. ביין תחלה בורא פרי הגפן ובסוף על הגפן ועל פרי הגפן וכו'. וחותם בחוצה לארץ בא"י על הארץ ועל הפירות, ובארץ ישראל על הארץ ועל פירותיה. אבל שאר מיני פירות כגון אתרוגין ותפוחין ואגוזין ושקדים וכיוצא בהן, שאינו מיני מזונות, בתחלה מברך בורא פרי העץ ולבסוף בורא נפשות [רבות]. והיכא דאכל מיני מזונות ופרי העץ ושתה יין, מברך ברוך אתה ה' על המחיה ועל הכלכלה, על הגפן ועל פרי הגפן, ועל העץ ועל פרי העץ, ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה טובה וכולי, וחותם ברוך אתה ה' על הארץ ועל המחיה ועל הגפן ועל פרי העץ ושפיר דמי. ולא הוי כי האי גוונא חותם בשתים, דאמרינן אין חותמין בשתים, מאי טעמא שהארץ היא המוציאה את הגפן וכל פרי העץ.

מסורת הש"ס

א) לעיל לה: מא., ב) עירובין ל., ג) נ"ל לא הוה רש"ל, ד) ואכיל להו לכולהו כצ"ל רש"ל, ה) [נ"ל שרף פי' שמפיג את המאכל שבמעי' ערוך], ו) ס"א ל"ג, ז) עירובין יד:, ח) [ע' תוס' לעיל לז. ד"ה בורא ותוס' לקמן מה. ד"ה ר"ט], ט) [ושמחנו בבניינה כי אתה ה' טוב וכו'], י) שבת ט: יומא כד: ביצה ה. תעני' ד: קדושין כט: סוכה מח. [לעיל ה: ביצה יד: סוכה לו. ב"מ קז. ב"ב קמז.], כ) [ע"ז כט:],

תורה אור השלם

1. אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה וְגֶפֶן וּתְאֵנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וּדְבָשׁ: אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תַּחְצֹב נְחֹשֶׁת: דברים ח ח-ט

2. וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ: דברים ח י

הגהות הב"ח

(א) במשנה מליח בתחלה:

גליון הש"ס

גמ' למעוטי הכוסס את החטה. ע' לעיל ל"ז ע"א תוס' ד"ה הכוסס:

הגהות הגר"א

[א] מאי ניהו ברכה א' מעין ג'. נ"ב א"ל דחמשת מינים על המחיה ועל הכלכלה כו' עד טוב ומטיב לכל וחותם על הארץ ועל המחיה אפירי דעץ על העץ ועל פרי העץ. דחמרא על הגפן ועל פרי הגפן. מיחתם במאי חתים רב חסדא אמר כו'. כן הוא גי' רי"ף ורא"ש ולגי' שלנו צ"ע למה לא פשט מה' מינים: [ב] שם (כי אתא רב דימי א"ר חתים בר"ח ברוך מקדש ישראל ור"ח הכא מאי) תא"מ:

לעזי רש"י

טונינ"א. טונה. קובייא"ש [קובידי"ש]. להקה.

מוסף רש"י

פירות גינוסר. ארץ יש כנרת ופירותיה מתוקין (ערובין ל.). **צנא.** סל (חולין נז.). **דלא טעים זיונא.** לא אכלתי לשובע ועדיין אני רעב (שם). **מזייהו.** שערותיהם (מגילה טז. ועוד). **ברכה אחת מעין שלש.** כלומר אחת היא שהיא דוגמא ודומה לשלש ברכות דברכת המזון שהיא דאורייתא כדאמרינן (לקמן מח:) ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך,זו ברכת הזן, דקאי אאכלת ושבעת דלעיל, כלומר דאשבעתך ברכהו, על הארץ הטובה זו ברכת הארץ, אשר נתן לך זו בונה ירושלים, הטוב והמטיב ביבנה תיקנוה ואינה מן המנין, והני תלתא אלחם כתיבי, דכתיב לעיל מיניה ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם, להכי מברכינן עליה שלש ברכות שלמות, אבל אמיני פירות דמשתבח בשבח ארץ ישראל לא בעינן שלמות אלא מעין שלש סגי להו (סידור רש"י סי' קט, הפרדס עמ' קטו, מחזו"ו סי' סט). **שהכל נהיה בדברו.** לפניו, ולאחריו לא כלום (ערובין יד:). **ר' טרפון אומר בורא נפשות רבות.** ברכה זו היא קצרה אחר המקרא, דכתיב (דברים ח ג) לא על הלחם לבדו, וכתיב כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם (כת"י) ואני שמעתי דר' טרפון בא לחייב אף ברכה אחריו בורא נפשות רבות, ולא נחלק לדאמרינן במס' נדה (נא:) יש טעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו, ואמרינן לאתויי מאי, והיינו בה, ולרב פפא דמבקר אמיא כו' ולא אמרינן ולר' טרפון דמיירי אמיא מאי איכא למימר, אלא נראה דר"ט לאפוקי קאמר (ערובין שם). **כי אתה טוב ומטיב לכל.** כנגד הטוב והמטיב שתיקנוה ביבנה (סידור רש"י סי' קי, הפרדס עמ' קטז, מחז"ו סי' ע). **על המחיה.** כלומר שהאלו מי כזן, ועל הכלכלה. זן ומשביע את הגוף, דמיני מזון הוא הואיל **וכלכן** (סידור רש"י סי' קיג, הפרדס עמ' קטז, מחז"ו סי' עא).

עבידנא כבולהו. וכן אנו נוהגין כיצד אלו המברכין בתר מיא דמברכין הבי בתר ובו'. **ולבני מערבא** ובמר ירקא נוסף נפשות רבות: דמברכין הבי בתר ובו'. ואנן לא עבדינן כבני מערבא דנוקף לדידהו שהיה לרכה למלוא בגילה שייכא ברכה למשמור מקיו לרכמיא ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים וגו' אבל אנו שמלקין אותם מימים על אלו היום או אלפי' שלקין בגילה שייך חקה ודוקא לדידהו דקסברי בגילה לאו זמן תפילין הוא ומימים ימימה אתא למעוטי לילות שייכא ברכה דחקה אבל אנן דקיי"ל בלילה זמן תפילין הוא ואנן [ו] מסימין דפסוק ושמרת החקה וגו' נפשה ומה שאין אנו מניחים אותן בלילה מפני שאנו יפים בהן אלפי' ונמתין לשלקן עד הלילה לא מברכינן אע"ג דאנן קיימא לן דשמא וי"ט לאו זמן תפילין אלפ"ה לא מברכינן דוקא לדידהו דסבירא להו חקה אלו תפילין מברכי' ותדע שהרי מיהנו נמי לא היו מברכין אלא אלפי' לחודייהו משום דכתיב בהו חקה אבל אשאר מלות אפי' לבני מערבא [ז] וסוכה לא היו מברכין [ח] (וס"ה הכא) ובקה דהוו מני לשנויי הכי לאפוקי שאר מלות אלפי' לבני מערבא [ט]:

דמקנתיה

אמר רב יצחק בר אבדימי משום רבינו [א]על הביעא ועל מיני קופרא בתחלה מברך שהכל ולבסוף בורא נפשות רבות וכו' אבל ירקא לא ור' יצחק אמר [ב]אפילו ירקא אבל מיא לא ורב פפא אמר [ג]אפילו מיא מר זוטרא עביד כרב יצחק בר אבדימי ורב שימי בר אשי עביד כר' יצחק וסימנך חד בתרי ותרי כחד א"ר אשי אנא זמנא דכי מדכרנ' עבידנא ככולהו [ד]תנן [ה]כל שטעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו ויש שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו בשלמא לרב יצחק בר אבדימי לאפוקי ירקא לר' יצחק לאפוקי מיא אלא לרב פפא לאפוקי מאי לאפוקי מצות ולבני מערבא דבתר דמסלקי תפילייהו מברכי אקב"ו לשמור חקיו לאפוקי מאי לאפוקי [ו]ריחני א"ר יצחק א"ר יאי א"ר כל שהוא כביצה ביצה טובה ממנו כי אתא רבין אמר טבא ביעתא מגולגלתא משיתא קייסי סולתא כי אתא רב דימי אמר טבא ביעתא מגולגלתא משיתא מטויתא מארבע מבושלתא כל שהוא כביצה ביצה טובה הימנו לבר מבשרא: רע"א אפילו אכל שלק כו': ומי איכא מידי דהוה שלק מזוני א"ר אשי בקלח של כרוב שנו ת"ר [ז]טחול יפה לשינים וקשה לבני מעים כרישין קשין לשינים ויפין לבני מעים כל ירק חי מוריק וכל קטן מקטין וכל נפש משיב את הנפש וכל קרוב לנפש משיב את הנפש כרוב למזון ותרדין לרפואה אוי לו לבית שהלפת עוברת בתוכו: אמר מר טחול יפה לשינים וקשה לבני מעים מאי תקנתיה נלעסיה ונשדייה כרישין קשין לשינים ויפין לבני מעים מאי תקנתיה לשלקינהו ונבלעינהו כל ירק חי מוריק א"ר יצחק בסעודה ראשונה של אחר הקזה וא"ר יצחק כל האוכל ירק קודם ארבע שעות אסור לספר הימנו מאי טעמא משום ריחא וא"ר יצחק אסור לאדם שיאכל ירק חי קודם ארבע שעות אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי אייתו קמייהו ירק חי קודם ארבע שעות אמימר ורב אשי אכול ומר זוטרא לא אכל אמרו ליה מאי דעתיך דא"ר יצחק כל האוכל ירק קודם ארבע שעות אסור לספר הימנו משום ריחא והא אנן דקא אכלינן וקא משתעית בהדן אמר להו אנא כאידך דר' יצחק ס"ל דא"ר יצחק אסור לאדם שיאכל ירק חי קודם ארבע שעות כל קטן מקטין אמר רב חסדא אפילו גדיא בר זוזא ולא אמרן אלא דלית ביה רבעא אבל אית ביה רבעא לית לן בה כל נפש משיב נפש אמר רב פפא אפילו גילדני דבי גילי כל הקרוב לנפש משיב את הנפש אמר רב אחא בר יעקב עונקא א"ל רבא לשמעיה כי מייתית לי אומצא דבישרא טרח ואייתי לי מהיכא דמקרב לבי ברוך כרוב למזון ותרדין לרפואה כרוב למזון אין ולרפואה לא והא תניא [ג]ששה דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתן רפואה ואלו הן כרוב ותרדין ומי סיסין [ד]דבש [א] וקיבה והרת ויותרת הכבד אלא אימא כרוב אף למזון אוי לו לבית שהלפת עוברת בתוכו איני והא אמר ליה רבא לשמעיה כי חזית לפתא בשוקא לא תימא לי במאי כרכת ריפתא אמר אביי מבלי בשר ורבא אמר מבלי יין איתמר רב אמר מבלי בשר ושמואל אמר מבלי עצים ורבי יוחנן אמר מבלי יין א"ל רבא לרב פפא [ה]סודני אנן תברינן לה בבשרא וחמרא אתון דלא נפיש לכו חמרא במאי תבריתו לה א"ל בציבי כי הא דביתהו דרב פפא בתר דמבשלא לה תברא לה בתמנן אופי פרסייתא תנו רבנן דג קטן מליח פעמים שהוא ממית בשבעה בשבעה עשר ובעשרים ושבעה ואמרי לה בעשרים ושלשה ולא אמרן אלא במטוי ולא מטוי אבל מטוי שפיר לית לן בה ודלא מטוי שפיר לא אמרן אלא דלא שתה בתריה שכרא אבל שתה בתריה שכרא לית לן בה: [ו]והשותה מים לצמאו וכו' לאפוקי מאי א"ר אידי בר אבין [ז]לאפוקי למאן דחנקתיה

שורפת תחת קדרת הלפת: **פעמים שהוא ממית.** ואלו הן ביום שבעה ימים למליחתו או ביום שבעה עשר או ביום שבעה ועשרים:

מאי

קמח א ב ג מיי' פ"מ מהל' ברכות הל' ג סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' לד סעיף ג ז וסימן מ: קמט ד מיי' שם הלכה ח: קלב ה טוש"ע או"ח סי' רטו סעיף ג:

קנא ו ז מיי' פ"מ מהל' ברכות הל' ג סמג שם טוש"ע או"ח סימן לד סעיף ז:

רבינו חננאל

... אסיקנה ביצה... בין ח]יים בין מבושלים וכן ירק [וכן מים] כולן בתחילה ב' א' י"י אלהינו [מ"ה בורא נפשות רבות. פיר' חד כביתרי מר זוטרא [שנזכר י]חיד שלא נזכר שם אביו [עביד כר]ב יצחק בר אבדימי [שנזכר בש]נים שמו[ו ושם אביו] .... [תנן]. כל שטעון ברכה] לאחר[יו טעון ברכה לפניו ויש שטעון] ברכה לפניו ואי[ן] טו[עון ברכה לאחריו] לאפוקי מיא ... ואסיקנא מצות] וריחני שמבו[רכין לפניהם ואין מברכין] לאחריהם, [ולבני מערבא דמברכי] בתר דמסלקין [תפלייהו בא"י אלהינו מ"ה] אשר קדשנו במצו[תיו וצונו לאפוקי מאי] לאפוקי ריחאני בלחו[ד]א. [כל שהוא] כביצה בין פת של .... בין בשר שמן כביצה [ביצה טובה] הימנה, ביצה מגולגלת [טובה משששה] אוקיי סולתא. ביצה צלויה [היא טובה] מארבע ביצה שלוקה היא טובה מכל דבר כ]משקלה, הא דתנן אכל של]ק והוא מזו]נו. אוקימנא בכרוב. **כל נפש משיב את הנפש אמר רב פפא אפילו גילדני דבי גילי כל הקרוב לנפש משיב את הנפש אמר רב אחא בר יעקב בעונקא א"ל רבא לשמעיה כי מייתית לי אומצא דבישרא טרח ואייתי לי מהכא דמקרב לבי ברוך.** פירוש, כל נפש חיה מערבת את הנפש האוכלת אותו כשהוא חולה יותר מגבינה וחלב ופירות. ואפי' גילדנא **דבי גילי.** פי', דג הגדל באשפת של הים. **קרוב לנפש.** פי' חתיכה של בשר שהיא קרובה לבית השחיטה ששם מחיית הנפש, ואם יאכל אותה החולה מחזקתו וכאילו משיבה לו נפש והיינו עונקא, והוא מקום כנגד בית הבליעה. ורמז לדבר וענקים לגרגרותיך. והיינו אומצא מבי ברוך שאומרין על החתיכה ברוך אתה השם אשר קדשנו במצוותיו וצוונו על השחיטה נקרא בי ברוך. אוי [לו לבית שהלפת] עוברת בתוכו [אביי אמר דאכל]ה בלא בשר. ורבא [אמר בשותה יין אינה מ]זקת כול'. השותה [מים לצמאו מ]ברך שהכל. אמר [ר' אידי בר אב]ין אומצא פטור.

הגהות הגר"א

[א] גמ' (דבש) תו"מ:

לעזי רש"י

פוליאו"ל [פוליו"ל]. מנתה (צמח). ולדידי"א [וידילור"א]. רחם (של חיה). אייבר"ש [איברי"ש]. סרעפת.

מוסף רש"י

ומי סיסין. פוליו"ל יבש שהוא כמיס ושותה (ע"ז כט.). והרת. רחמה של בהמה (שם) ויולייט"ל שהשליל בתוכו (לקמן נז). **ויותרת הכבד.** לייבר"ש של בהמה (שם). סודני. תלמידי חכמים על שם (תמלים כה) סוד ה' ליראיו (מנחות נא, נדה יב.) ג"ל כך פפא רמי ליכרת הוה כו' וחמלי קרו ליה קודני סוד נאה, שמעשרת וגמילות חסדים (מנחות שם).

קופרא. כל מיני בשר: **אחא ברקא נא.** לריך לברוכי אחריה: **חד לברי.** מר זוטרא שהוחכר כאן יחיד הלא שם אינו עדיך לכך יאמר בר אחבימי שהוחכר בשמו ובשם אינו עדיך כר' יאמר שהוחכר יחיד: **לכולהו.** לכך כתב בפנ': **כל שטעון ברכה.** משנה היא במסכת נדה: **נמעוטי ירקא.** וכ"ם מיא: **נמעוטי מלות.** אין מברכין כשמלקין תפילין ולילית ואחר תקיעת שופר ולולב: **כל שהוא כביצה.** אין לך מין מאכל שיעור כביצה אלא תהא ביצה טובה לגוף ממנו: **מגולגלתא.** לשויה לחה וכבה שמורפין חומה: **קייסי.** מדות מחזיקות לוג: **מגולגלתא משיחא.** טובה משיחא קייסי: **מטויתא.** לשויה קשה טובה מארבע קייסי: **מבושלתא.** כמיס עלה ת"ר ינאי כל שהוא כביצה ביצה טובה ממנו: **בקלח של כרוב שנו.** שהוא מזון לתינוק לקמן כרוב למזון: **כרישין.** כרתי: **כל ירק חי מוריק.** נוטל תואר הפנים: **כל קטן.** אלא גדל כל ברכו ולקמן מפרש כמה כל ברכו: **כל נפש.** דבר חי הנאכל אלא כגון דגים קטנים שגדלו כל ברכו: **הקרוב לנפש.** האוכל מן הבהמה במקום חיות אלא ולקמן מפרש לה: **לוי לניה.** לברך האוכל לפת: **נלעסיה.** כוסקו ומשליכו: **לשלקינהו.** בקדרה הרבה אלא יעטוך לכוסקו בציניו: **קודש אחבע שעות.** שאינו זמן שעורה והריח קשה לבני מדם המפסיקים עמו קודם אכילה אהגוף ריקן: **לאידך דר' יצחק סבירא לי.** אבל אסור לספר לא סבירא לי: **כר וזוזא.** כלומר שמן וטוב שאוה זוז: **דלית ביה רבעא.** אלא גדל עד רביעית אלו כגון טלה רביעית של חיל גדי כדי רביעית של שעיר גדול וכן כל דבר: **גילדני דבי גילי.** דגים קטנים מאד ומלויין בין הקנים בתגב ואין דרכן לגדל יותר. אבל דג קטן ממין דג גדול ולא גדל כוותא זה הוא קטן מקטין: **עונקא.** לואר מקום בית השחיטה וסמוך לגג ולמעיט: **נבי ברוך.** למקום שברכו שם על השחיטה: **ומי סיסין.** תבשיל של פולי"ו: **והרת.** ולדי"ר של שהולד נולד בו: **יותרת הכבד.** טרפשא דכבדא שקורין לייבר"ש: **מבלי בשר.** היא קשה אבל כשמבשלה עם בשר שמן ממיש כחה: **מבלי יין.** כשאין שותה אחריה יין: **מבלי עלים.** שאינו שולקה הרבה: **סודני.** בעל שכר תמריס. ור' פפא מוכר שכר היה כדאמר בחיזהו נשך (ב"מ ד' פה.) טרפשא דרב פפא שכרא לא פסיד ואמר רב פפא מי לאו דרמאי שכרא לא מיעתרי (פסחים קיג.) והוא נקרא סודני כדאמרינן תמרי בחלוך לבי סודנא דהוצ (שם): **דלא נפיש לכו חמרא.** שאותי שכר אחם: **במאי תבריתו לה.** לכחו של לפת: **לואי פרסייתא.** בקעיות של עלים גדולות היחה

דחנקתיה אומצא: רבי טרפון אומר בורא נפשות רבות וחסרונן: [א]אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי ואמרי לה לרב יוסף הלכתא מאי אמר ליה [ב]אפוק חזי מאי עמא דבר:

הדרן עלך כיצד מברכין

[ג]**שלשה** [ב]שאכלו כאחת חייבין לזמן אכל [ג]דמאי ומעשר ראשון שנטלה תרומתו מעשר שני והקדש שנפדו [ד]והשמש שאכל כזית [ה]והכותי מזמנין עליו [ו]אכל טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו והשמש שאכל פחות מכזית [ז]והנכרי אין מזמנין עליו [ח]נשים ועבדים וקטנים אין מזמנין עליהן [ד]עד כמה מזמנין [ט]עד כזית ר' יהודה אומר עד כביצה: **גמ'** מה"מ אמר רב אסי דאמר קרא [1]גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו רבי אבהו אמר מהכא [2]כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו אמר רב חנן בר [ה]אבא [י]מנין לעונה אמן שלא יגביה קולו יותר מן המברך שנאמר גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו אמר ר' שמעון בן פזי מנין שאין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא שנאמר [3]משה ידבר והאלהים יעננו בקול שאין תלמוד לומר בקול ומה תלמוד לומר בקול בקולו של משה תניא נמי הכי [כ]אין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא ואם אי אפשר למתרגם להגביה קולו כנגד הקורא [י]מעך הקורא קולו ויקרא: אתמר שנים שאכלו כאחת פליגי רב ורבי יוחנן חד אמר אם רצו לזמן מזמנין וחד אמר אם רצו לזמן אין מזמנין תנן שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן שלשה אין שנים לא התם חובה הכא רשות תא שמע [ל][ו]שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן ואין רשאין ליחלק שלשה אין שנים לא שאני התם דקבעו להו בחובה מעיקרא תא שמע [מ]השמש שהיה משמש על השנים הרי זה אוכל עמהם אע"פ שלא נתנו לו רשות היה משמש על השלשה הרי זה אינו אוכל עמהם אלא אם כן נתנו לו רשות שאני התם

דניחא

רש"י

מאי עמא דבר. היאך נוהגים. וכבר נהגו לברך בתחלה שהכל ולבסוף בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא:

הדרן עלך כיצד מברכין

שלשה שאכלו וכו' זמון. להזדמן יחד לצרוף ברכה בלשון רבים כגון נברך: **שנטלה תרומתו.** קס"ד [א] תרומת מעשר שלו שעל הלוי להפריש: **מעשר שני שנפדה.** להתירו באכילה חוץ לירושלים ואת פדיונו יעלה לירושלים ויאכל: **והשמש.** ששמש בסעודה ואכל עמהם כזית כדי להצטרף עמהם לזמון. ובכל הני אצטריך לאשמעינן אע"ג דדמו לאיסור אין כאן ברכה בעבירה כדמפרש ואזיל בגמרא[ז]: **עד כמה מזמנין.** כמה יאכל עמהם ויתחייב עמהם בזימון ונפקא מינה להוציאם ידי חובתן אם יתנו לו הכוס לברך: **גמ' מה"מ.** דשלשה ראוים לברכת צירוף: **גדלו לה' אתי.** הרי שלשה. וכן אקרא הבו גודל היחיד אומר לשנים: **אינן רשאין ליחלק.** ולברך כל אחד לעצמו דמפקעי לה לתורת זמון: **שלשה אין שנים לא.** ה"פ דמדקתני אין רשאין ליחלק שמע מינה דשלשה מזמנין שנים אין מזמנין ואפילו רצו דאי אמרת שנים נמי אם רצו מזמנין אמאי אין האחד רשאי ליחלק ליזיל הוא ולא מפקעת ברכת זמון בהכי ויזמנו השנים: **שאני התם דהוקבעו בחובה מעיקרא.** ואי אזיל הוא מפקעת להו חובה וקמו להו ברשות וגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה[ח]: **אוכל עמהם.** אין כאן גאוה דניחא להו דמייתי להו לידי זמון. ואי שנים מזמנין אמאי ניחא להו בלאו דידיה נמי אי בעו מזמני:

דניחא

תוספות

דחנקתיה אומצא. ודוקא מים שאין לו הנאה כי אם לשתות מים לצמאו והנאה דחנקתיה אומצא אין זה נחשב הנאה אבל שאר משקים שלעולם הגוף נהנה מהן בכל ענין מברך ואפילו חנקתיה אומצא כדאמרינן לעיל (דף לו.) ואע"ג דלרפואה אתי בעי ברוכי ורב עמרם[א] פירש דדוקא לפניו לא בעי ברוכי אבל לאחריו חייב ורבינו משה פירש דלא היא דהואיל ואינו נהנה אפילו לאחריו לא בעי ברכה:

רבי טרפון אומר בורא נפשות רבות וכו'. פירוש לפניו ופוק חזי מאי עמא דבר והנה נהגו העולם לברך לאחריו אבל לא מצינו לפרש דפליגי בלאחריו דתנא קמא סבר דמברך לפניו ולא לאחריו ורבי טרפון סבר אף לאחריו יברך בורא נפשות רבות דאם כן כי פריך לעיל מרב פפא דמברך (ליקשי) [לסייעיה] ממלתיה דרבי טרפון שהוא תנא[ט]:

הדרן עלך כיצד מברכין

שלשה שאכלו כאחת. בירושלמי פריך הכא את אמרת אין רשאין ליחלק והכא את אמרת חייבים לזמן ועתה לכאורה אין זה קשה וכן לקמן (דף נ.) פריך תנינא חדא זימנא שאין רשאין ליחלק היינו משום דחייבים לזמן ול"נ דהכי פריך הכא את אמרת דאין רשאין ליחלק דמשמע אם גמרו אכילתן יחד אינן רשאין ליחלק אבל האחד רשאי לגמור סעודתו ולברך קודם חברו וחייבין לזמן משמע דחובת זימון עליהם ואינן רשאין לגמור סעודתן זה בלא זה ומשני שמואל כאן בתחלה כאן בסוף איזהו בתחלה ואיזהו בסוף פליגי בה תרי אמוראי חד אמר נתנו דעתם לאכול זהו בתחלה אכלו כזית זהו בסוף וחד אמר אכלו כזית זהו בתחלה נתנו דעתם לאכול זהו בסוף ורב אלפס תופס דרך [י]ראשון עיקר וה"פ נתנו דעתם לאכול כלומר שהתחילו מתחלה לאכול ביחד זהו בתחלה אז ודאי חובת זימון עליהם אכלו כזית זהו בסוף כלומר אם האחד התחיל קודם חברו בכזית אז ודאי אם גמרו סעודתם יחד חייבים לזמן אבל רשאין לגמור זה בלא זה ולברך: **אבל** טבל אין מזמנין עליו. תימה דאמר בערכין (דף ד.) הכל מצטרפין לזמון כהנים לוים וישראלים ופריך פשיטא ומשני לא צריכא אף על גב דכהן אוכל תרומה וישראל חולין אלמא אף על גב דתרומה אסורה לישראל אחרי שהכהן יכול לצרף עם ישראל לאכול בחולין מצטרפין לזמון והכא נמי נהי דחד מנייהו אכל טבל דאין ראוי לאחרים אמאי אינן מזמנין ויש לומר דאכילת טבל לאו שמה אכילה דלא חזיא אף לכהן אבל תרומה לכל הפחות ראויה לכהן האוכלה [י]והוא הדין אם אכלו שלשתן טבל דאין חייבים לזמן כדאמרינן (בב"ק פ"ט דצ"ד) הרי שגזל סאה חטין וטחנה [ט]ואפאה ואכלה ומברך עליהן אינו מברך אלא מנאץ מכאן היה אומר רבינו יהודה דשלשה שאכלו והאחד היה מודר הנאה מן השנים והוא אוכל משלו יכול להצטרף עמהם הם ראוים לאכול עמו וכן לענין הנזהר מפת של נכרי אבל אם שלשתן מודרין הנאה זה מזה אין מצטרפין אע"פ שיכולים לשאול על נדרם דהשתא מיהא לא אתשילו: **בקולו** של משה. וא"ת היכי מייתי ראיה ממשה והא צריך לאתויי דמשה היה מתרגם ולא היה מריס קולו יותר מהקב"ה שהיה קורא והוא מביא שהקב"ה היה קורא ומשה היה מתרגם ופירש רב אלפס בקולו של משה מסתמא משה בכל כחו היה עונה כדי להשמיע קולו לכל העם אבל הקב"ה לא היה צריך להריס קולו שהרי לא היה מדבר אלא למשה לבד ואפילו הכי היה מגביה קולו כדי שלא יהא קולו של משה המתרגם רם יותר מקולו של הקב"ה שהיה קורא: **אם** רצו לזמן אין מזמנין. פירש"י וכן לענין המוציא ושאר ברכות אין האחד מברך להוציא חברו לגבי הא דאמר אביי נקטינן שנים שאכלו כאחת מצוה ליחלק ולברך כל אחד לעצמו בין ברכת המוציא בין ברכת המזון לשון רש"י לקמן ולא נהירא דלעיל פרק כיצד מברכין (דף לט.) בעובדא דבר קפרא נתן בר קפרא רשות לאחד לברך ושנים הוו התם ועוד אי הוו שלשה התם לא היו שם אלא פירות וכן נמי אמרינן לקמן (דף נג.) דעל המאור אחד מברך לכולן ע"כ נ"ל דברכה ראשונה מוציאין זה את זה שנים לכ"ע והטעם הואיל ויושבין לאכול יחד דעתן לצרף ואחד מברך להוציא חברו אבל בברכה של סוף סעודה שמסתלקין זה מזה צריך לברך כל אחד לעצמו ויש מתרצים דיש חלוק בין ברכת המוציא דלא הויא כי אם דרבנן ע"כ מוציאין זה את זה אבל בבהמ"ז שהיא מדאורייתא לכך החמירו[ט]: **שלשה** שאכלו כאחד אין רשאין ליחלק. מפרש"י אמאי אין רשאין ליחלק האחד מפני השנים כיון דב' נמי מזמנין ליזיל הוא והא לא מיפק' ברכת זמון תימה דילמא טעמא דאין רשאין ליחלק משום דיפטרו לשלישי מברכת הזמון וגם הוא אין לו להפקיע ממנו ברכת הזמון וי"ל דעיקר פרכתו [ט]סמיך אסיפא דקתני ד' אין רשאין ליחלק אע"ג דאיכא שנים מכאן וב' מכאן והוי כמו וכו' וכה"ג תמצא בהרבה מקומות ותימה א"כ אמאי לא מקשי מן הסיפא בהדיא ע"כ פירש רבינו יהודה[ב] דודאי פריך מרישא וה"ק דליכא למימר דמשום היחיד קאמר דא"כ ה"ל למימר אין היחיד רשאי ליחלק א"נ אין אחד מהם רשאי ליחלק אבל מדקתני אין רשאין ליחלק משמע מכלהו פקע זמון אם נסתלק אחד מהם:

והא

עין משפט נר מצוה

קנב א [מיי' פ"ח מהל' ברכות הל' א] טוש"ע או"ח סימן רד סעיף ז:

א ב מיי' פ"ה שם הלכה ב סמג עשין כז טוש"ע או"ח סימן קצב סעיף א:

ב ג מיי' פ"א מהלכות ברכות הל' כ סמג שם:

ג ד טוש"ע או"ח סימן קצט סעיף א:

ד ה טוש"ע שם סעיף ב:

ה ו מיי' שם הלכה יט סמג שם טוש"ע או"ח סי' קצו סעיף א:

ו ז מיי' פ"ה מהל' ברכות הלכה ז סמג שם טוש"ע או"ח סימן קצט סעיף ד:

ז ח מיי' שם טוש"ע שם סעיף ו:

ח ט מיי' שם הלכה ח סמג שם טוש"ע או"ח סי' קפד סעיף ו וסימן קצו סעיף ד:

ט י מיי' פ"א מהלכות ברכות הל' יד סמג שם טוש"ע או"ח סימן קכד סעיף יב:

י כ מיי' פי"ד מהלכות ת"ת הלכה ג ופי"ב מהל' תפלה הל' יא טוש"ע או"ח סי' קמה ס"א וטור י"ד סי' רמו:

יא ל מיי' פ"ה מהלכות ברכות הלכה י סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קצג סעיף א:

יב מ טוש"ע שם וסי' קע סעיף כא:

תורה אור השלם

1. גַּדְּלוּ לַיְיָ אִתִּי וּנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יַחְדָּו: תהלים לד ד
2. כִּי שֵׁם יְיָ אֶקְרָא הָבוּ גֹדֶל לֵאלֹהֵינוּ: דברים לב ג
3. וַיְהִי קוֹל הַשּׁוֹפָר הוֹלֵךְ וְחָזֵק מְאֹד מֹשֶׁה יְדַבֵּר וְהָאֱלֹהִים יַעֲנֶנּוּ בְקוֹל: שמות יט יט

רבינו חננאל

ואסיקנה [הלכה בב]רכות פוק חזי מאי עמא דב[ר]. הדרן עלך כיצד מברכין סליק פ"ו לפ"ש

פרק שביעי

[אכל דמאי וכו'. ראה להלן מז, א ב. **אכל טבל וכו'**. טבל הוא שלא הורמה ממנו התרומה והמעשר]. וכתיב... כי שם [ה' אקרא הבו] הרי שלשה. [ומנין שאין המתרגם רשאי] להגביה קולו יות[ר מן הקורא שנאמר] משה ידבר והאלה[ים יעננו בקול בקולו] של משה. ותנ[יא כותיה דאין רשאי] המתרגם להגביה ק[ולו יותר מן הקורא] [אל' ימ]עך הקורא קולו [ויקרא] ..... העונה אמן [לא יגביה קולו יותר] מן [המ]ברך שנא' ונרוממה [שמו יחדיו]. איתמר שנים שאכלו רב [ור' יוחנן] חד אמ' אם רצו לזמן מזמנין, וח[ד אמר] אפילו [אם ר]צו אין מזמנין וש[קלינן] וטר[ינן ... ואסיקנא תסתיים דר' יוחנן הוא דאמר אין מזמנין, וקיימא לן רב ור' יוחנן הלכה ר' יוחנן.

מסורת הש"ם

א) עירובין יד:, ב) [עירובין שם פסחים נב. מנחות לה:], ג) [לקמן נ.], ד) פסחים מט: יומא עט: [ועי' תוס' לקמן מט: ד"ה עד כמה], ה) [נ"ל רבא כ"א בשאלתות פרשת יתרו], ו) [לקמן נ.], ז) [לקמן מז. מז:], ח) [קידושין לא.], ט) [ועיין רש"י עירובין יד: ד"ה ר"ט], י) [נ"ל משנה רש"א], כ) מן וה"ה כו' עד אלא מנאץ רש"ל מ"ז ונ"ב אין כאן מקומו, ל) [ועמ"ש תוס' באריכות בביאור הדברים בחולין קו. ד"ה וש"מ],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שנטלה תרומתו קס"ד. נ"ב נ"ל דמשום סיפא קאמר רש"י קס"ד וע"ל דף מ"ז ע"ב ול"נ שהוא ט"ס וזה קאי אסיפא אבל שלא נטלה תרומתו וק"ל שוב ראיתי בשבת דף קכז פרש"י לשם וכ"ש תרומה גדולה שעל ישראל להפריש והפרישו קודם וכו' ע"ש וזה חסר כאן:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אבל טבל כו' ואפאן ואכלן ומברך. שם ליתא כן. אלא ואפאה והפריש חלה וכו' ולע"ע: תוס' ד"ה שלשה שאכלו כאחד אין רשאין ליחלק כו' סמיך אסיפא. כעין זה בתוס' גיטין דף פ' ע"ב תוס' ד"ה זו דברי ר"מ וש"נ:

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש כתב, ראיתי כתוב בסדר ר' עמרם וכו' הכי שצר ר' פלטוי בר אביי וכו'. ב. בתוס' רי"ש כתוב, דה"פ ג' אין שנים לא וע"כ דשנים רשאים ליחלק אם רצו לזמן אין מזמנים דאי רצו לזמן מזמנים היה לו לשנות ג' שאכלו אין היחיד וכו' אלמא אם רצו לזמן השנים אין מזמנים.

מוסף רש"י

מאי עמא דבר. מה נהגו העם (ערובין יד:). וזו היא הברכה לאחריהם: בא"י אלהינו מלך העולם בורא נפשות רבות וחסרונם, על כל מה שברא להחיות בהן נפש כל חי בא"י חי העולמים, פירוש על המקרא הזה כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם (דברים ח ג) כלומר הקב"ה ברא נפשות רבות ואנשים הרבה על כל המאכלים שברא להחיות בהן נפש כל חי, שאינן חיין אם לא על המאכלים, כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם (סידור רש"י סי' קטו, הפרדס עמ' קעט, מחז"ו סי' עא).

הדרן עלך כיצד מברכין

עד כמה מזמנין. מברכין על המזון אחריו (יומא עט:) או: שלשה שאכלו כאחת דתנן חייבין לזמן ואין רשאין ליחלק (פסחים מט:). **ואין רשאין ליחלק.** דאתחייבו להו בזימון (לקמן נ.).